

MARCIA KARP / PAUL HOLMES / KATE BRADSHAW TAUUVON

Το Ψυχόδραμα. Θεωρία και Πρακτική. Πρόλογος: Ζ. Τ. Moreno, μετάφραση: Αλεξάνδρα Πενταράκη, επιμέλεια: Λία Ζωγράφου, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2002, 416σ., ISBN 960-12-1100-4.

Όπως έχω αναπτύξει με άλλη ευκαιρία (Β. Πούγνερ: «Το θέατρο στο σχολείο: Παιδαγωγικοί, ψυχολογικοί και θεατρολογικοί προβληματισμοί στη σύγχρονη ευρωπαϊκή εκπαίδευση από τις εθνικές γιορτές και τη μορφωτική πράξη στο δραματοποιημένο παιχνίδι και το ψυχόδραμα», *Κείμενα και αντικείμενα. Δέκα θεατρολογικά μελετήματα*, Αθήνα 1997, σσ. 17-76, ιδίως σσ. 63-70), το ψυχόδραμα ανήκει στις μορφές δραματοποιημένου ασχεδίου παιχνιδιού και ξεχωρίζει από άλλες στρατηγικές της θεατροποίησης προσωπικών θεμάτων, πως έχει θεραπευτικούς και ψυχολυτρωτικούς σκοπούς. Ξεχωρίζει και από την κλασική ψυχαναλυτική μέθοδο της συνέντευξης και καθομολόγησης, που και αυτή έχει κάποιο θεατρικό χαρακτήρα, γιατί ο ψυχαναλυτής πρέπει να αναλάβει και να μάθει ρόλους, που του δίνει υποσυνείδητα ο ασθενής κατά τη διάρκεια της διερεύνησης του «τραύματος» (Α. Lorenzer: *Spracherstörung und Rekonstruktion. Vorarbeiten zu einer Metatheorie der Psychoanalyse*, Frankfurt/M. 1971), ξεχωρίζει, γιατί πρόκειται για ομαδική ψυχοθεραπεία, όπου ο Πρωταγωνιστής με τη βοήθεια του Σκηνοθέτη και ένα βοηθητικό Εγώ σκηνοθετεί και παίζει εκείνες τις σκηνές, που τον απασχολούν στη μνήμη του και δεσμεύουν το υποσυνείδητό του σε μια τραυματική εμπειρία του παρελθόντος. Η μέθοδος επεξεργάστηκε πρώτα από τον Ρουμανοεβραίο Jacob Levy Moreno, ο οποίος στη Βιέννη στη δεκαετία του 1920 ήταν αντίπαλος του Freud και είχε ιδρύσει ένα θέατρο αυτοσχεδιασμού για ψυχαναλυτικούς σκοπούς: αργότερα ο «μέθοδος» του έγινε διάσημη στην Αμερική και διαδόθηκε από εκεί σε όλο τον κόσμο. Τον πρόλογο γι' αυτόν τον συλλογικό τόμο έχει γράψει η χήρα του, Zerka T. Moreno, που εξακολούθησε να μεταδίδει σε πολλά παιδιά της σύστημά του. Το αγγλικό πρωτότυπο του τόμου είναι *The Handbook of Psychodrama*, London / New York 1998 και τα κεφάλαιά του δανείζονται τους βασικούς όρους μιας συνεδρίας της ομάδας του ψυχόδραματος: Προθέρμανση, Δράση, Μοίρασμα και Επεξεργασία.

Ο τόμος αρχίζει με έναν κατάλογο των συγγραφέων, ανάμεσά τους βρίσκει κανείς και γνωστα ονόματα όπως την Anne Ancelin Schützenberger από το πανεπιστήμιο της Νίκαιας, μιας από τις πρώτες μαθήτριες του ίδιου του Moreno. Όπως αναφέρθηκε, τον πρόλογο (σσ. 15 εξ.) κάνει η ίδια η γυναίκα του: σ' αυτόν εξηγεί τις βασικές φάσεις μιας συνεδρίας: Προθέρμανση, Δράση, Ανταλλαγή (sharing) και Επεξεργασία, και τους βασικούς «ρόλους»: Πρωταγωνιστής ή Κεντρική Φιγούρα, Παρούσα Ομάδα, Βοηθητικά Εγώ ή Θεραπευτικούς Ηθοποιούς και Σκηνοθέτη ή Οδηγό και Αρχηγό. Εξηγεί εν συντομία τη διαδικασία, όπως την έχει επινοήσει ο ίδιος ο Moreno, και αναφέρεται και στη σταδιοδρομία του. Την «Εισαγωγή» γράφει η Marcia Karp (σσ. 21 εξ.), που διατηρεί ένα Ινστιτούτο Ψυχόδραματος σήμερα στην Αγγλία (βλ. P. Holmes / M. Karp (eds.): *Psychodrama. Inspiration and Technique*, London 1991, των ιδίων και M. Watson (eds.): *Innovations in Theory and Practice. Psychodrama since Moreno*, London 1994). Ακολουθεί το πρώτο μέρος με τίτλο «Η Προθέρμανση – Τι είναι το ψυχόδραμα;» με τα εξής κεφάλαια: M. Karp: «Μια εισαγωγή στο ψυχόδραμα» (σσ. 25 εξ.), P. Haworth: «Ιστορική αναδρομή στο ψυχόδραμα» (σσ. 41 εξ.) που αναφέρεται βασικά στη βιογραφία του Moreno, K. Bradshaw Tauvon: «Αρχές του ψυχόδραματος» (σσ. 59 εξ.) – προσθέτω στη βιβλιογραφία ακόμα A. Blatner: *Foundations of Psychodrama – History, Theory and Practice*, New York 1988, J. Fox (ed.): *The Essential Moreno*, New York 1987, P. F. Kellermann: *Focus on Psychodrama*, London 1992, R. F. Marineau:

Jacob Levy Moreno 1889-1974. *Father of Psychodrama, Sociometry and Group Psychotherapy*, London 1989, A. Williams: *The Passionate Technique. Strategic Psychodrama with Individuals, Families and Groups*, London 1989). Το πρώτο μέρος τελειώνει με την S. Taylor: «Η προθέραμηση» (σσ. 81 εξ.).

Το δεύτερο μέρος αφιερώνεται στη «Δράση – Πώς πραγματοποιείται το ψυχοδράμα» με τα εξής κεφάλαια: J. Casson: «Η Σκηνή. Το θέατρο του ψυχοδράματος» (σσ. 111 εξ.), K. Bradshaw Tauvon: «Ο Πρωταγωνιστής» (σσ. 137 εξ.), A. Bannister: «Η ομάδα» (σσ. 161 εξ.), P. Holmes: «Το βοηθητικό Εγώ» (σσ. 185 εξ.), M. Karp: «Ο Σκηνοθέτης. Η γνώση στη δράση» (σσ. 205 εξ.), G. Ruscombe-King: «Το μοίρασμα» (σσ. 231 εξ.), J. Jefferies: «Η επεξεργασία» (σσ. 257 εξ.). Το τρίτο μέρος, «Η εφαρμογή – Πώς χρησιμοποιείται το ψυχοδράμα» αρχίζει με την O. Lousada: «Η τούρτα με τα τρία στρώματα, “βούτυρο με όλα”» (σσ. 275 εξ.), η οποία εξηγεί τρεις βασικές τεχνικές της ψυχοδράματος: τη μέθοδο του σωσία, την αντιστροφή του ρόλου και την τεχνική του κατόπτρου. Η εξήγηση της εφαρμογής των τεχνικών αυτών συνοδεύεται με κλινικό υλικό και παραδείγματα από την πράξη, που παρεμβάλλονται μέσα στα κείμενα και εμφανίζονται πάνω σε διαφορετικό φόντο. Ο Ch. Farmer ασχολείται στη συνέχεια με τη «Ψυχοδραματική θεραπεία της κατάθλιψης» (σσ. 307 εξ.), ενώ η K. Sprague αναπτύσσει το θέμα: «Άδεια για αλληλεπίδραση. Το κοινωνιόγραμμα: ποιος, πώς και γιατί;» (σσ. 325 εξ.), εστιάζοντας στο δεύτερο «εύρημα» του Moreno, το κοινωνιόγραμμα (R. Wiener: *Using Sociodrama*, Leeds 1995, J. Sacks: *Bibliography of Psychodrama*, New York 1995). Η D. Langley αναπτύσσει το θέμα «Η σχέση ανάμεσα στο ψυχοδράμα και στη δραματοθεραπεία» (σσ. 347 εξ.) και η K. Bradshaw Tauvon: «Το ψυχοδράμα και η ομαδική αναλυτική ψυχοθεραπεία» (σσ. 365 εξ.). Τον Επίλογο (σσ. 389 εξ.) κάνει η Anne Ancelin Schützenberger (βλ. της ίδιας: *Le jeu de role et le psychodrame*, Paris 1990, *Precis de psychodrame*, Paris 1965, 1999). Ο τόμος κλείνει με ένα Γλωσσάριο ψυχοδραματικών όρων (σσ. 393 εξ.) και ένα ευρετήριο (σσ. 403 εξ.).

Δεν είναι περίεργο πως μέσα στα κείμενα των ψυχολόγων αυτών παρεμφερών και επανέρχονται ξανά και ξανά παραδείγματα από δραματικά έργα, κυρίως του Shakespeare, όχι μόνο επειδή ο Moreno ήταν και πρακτικός του θεάτρου, αλλά επειδή ψυχοδράμα και δράμα έχουν ουσιαστικές και γγγενείς σχέσεις. Και σ' αυτές έγκειται και το φυσιολογικό ενδιαφέρον της Θεατρολογίας: το θέατρο δεν σταματάει στη σκηνή, αλλά εξαπλώνεται σε όλη την κοινωνία, και ως εκ τούτου και σε όλο το φάσμα της ψυχολογίας. Μπορεί η κοινωνιολογία να αρχίζει με τρία άτομα, η ψυχολογία αρχίζει ήδη με δύο, και αν είναι κανείς μόνος του, τότε είναι τα «βοηθητικά εγώ», όπως τα ονομάζει ο Moreno, ή ο «άδρατος θίασος» όπως θα έλεγε ο Καμινανέλης, που αναλαμβάνουν το ρόλο των πατρών στο διάλογο με τον εαυτό μας. Υπάρχει και κάτι σαν τη δραματοποίηση της ζωής μας, όπως φανερώνεται στις αυτοβιογραφικές αφηγήσεις, είτε προφορικές είτε γραπτές. Από μια άποψη και κάθε θεατρική παράσταση είναι και μια συνεδρίαση του ψυχοδράματος: η «ομάδα» που συμπαραστέκεται στην παράσταση τον πρωταγωνιστή είναι το κοινό που βρίσκεται σε μέθεξη, η προθέραμηση είναι του ηθοποιού, η δράση του συγγραφέα+ηθοποιού, το μοίρασμα γίνεται κατά τη διάρκεια της παράστασης και η επεξεργασία από τους θεατές στο σπίτι ή στο εστιατόριο που πηγαίνουν να φαν μετά το θέατρο. Το κλειδί του ψυχοδράματος βέβαια είναι ο αυτοσχεδιασμός, καθώς και το θέμα, που αφορά το εγώ του πρωταγωνιστή: η ευφρία και ανθρωπιά της μεθόδου βρίσκεται στη δημόσια παρουσίαση στη εσωτερική αναζήτησης, στην εξωτερίκευση μπροστά σε μια ομάδα που συμπαραστέκεται, στην «εκδρομάτιση», όπως ονομάζουν στο βιβλίο τη δραματοποίηση της ενοχλητικής κατάστασης, όχι στην ιδιωτική εξομολόγηση στον καναπέ του ψυχανάλυτή, μέθοδος που προϋποθέτει θάρρος, αγάπη,

συμπαράσταση, ετοιμότητα του σκηνοθέτη, των βοηθητικών εγώ, που αναλαμβάνουν ρόλους, και όλης της ομάδας να βοηθήσει, να στηρίξει συναισθηματικά, και κατόπιν να «αγκαλιάσει» τον πρωταγωνιστή ύστερα από την ψυχική δοκιμασία του. Όλες αυτές είναι ιδιότητες, ειδικά στη συλλογική τους διάσταση, που φαίνεται πως λείπουν σε μεγάλο βαθμό από το σημερινό κόσμο, υπήρχαν όμως παλαιότερα σε κάθε λαϊκή κηδεία. Πρόκειται για «θέατρο ουσίας», όπως θα έλεγε ο Γκροτόβσκι, εσωτερική αποκάλυψη του εαυτού με όλες τις ουλές και τα τραύματα του βίου και των βιωμάτων, και δεν είναι τυχαίο, πως ορισμένες μορφές της avantgarde, τόσο της κλασικής όσο της νεώτερης, συγγενεύουν ως ένα βαθμό με τέτοιες ομαδικές ψυχαναλυτικές τεχνικές.

ΒΑΛΑΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

MARLA KATHLEEN DEAN

Recovering Ancient Ritual and the Theatre of the Apache. A Journey through the False Consciousness of Western Theatre History, Ph. D. diss. Louisiana State University, 2005, etd-04152005-014414.

Κατέβασα από το διαδίκτυο, γιατί με παραξένευε ο τίτλος της, μια αμερικανική διδακτορική διατριβή Θεατρολογίας, τη διάβασα με απορία και φρίκη, και την παρουσιάζω εδώ εν συντομία, για να δείξω πού μπορεί να οδηγήσουν οι performance studies και η άκρως συγκριτολογία, όταν λείπει η ιστορική γνώση, η αισθητική κατανόηση και ο κοινός νους. Βέβαια δεν φταίει τόσο η κοπέλα που την έγραψε, αλλά οι επιβλέποντες καθηγητές που την καθοδήγησαν και τη δέχτηκαν. Παραθέτω το abstract: «This dissertation examines past cultural influences that have shaped theatre historians' perception of ancient Greek and contemporary Native American performance. It suggests that through a recognition of these influences, which have long tempered the Western narrative of theatre, ancient and indigenous performance can be reviewed as similar forms of a lived exchange. The study tracks the formation of certain beliefs and assumptions within performance history through Roman, early Christian and Renaissance cultural identities. It notes the misrepresentation of oral and popular theatre within theatrical scholarship through its reliance upon the written remains of the ruling classes and confronts the notion of high and low forms of art as class-based within the theatre canon. Through an historical methodology the chapters attempt to disclose and refute long held assumptions within the discipline of theatre history. It explores ancient Athenian theatre as a sacred tribal ritual and an Apache puberty ritual as similar theatrical performances. The chapters also note the similar paths of ancient popular theatre and ritual performance of the Native American within Western theatre history. In conclusion the dissertation argues that Western definitions and ideology cannot be placed upon another separate and distinct culture and produce anything more than a distorted and fictionalized interpretation. It summarizes the impact of ancient social structures upon our view of indigenous performance today and argues that without these religious and cultural biases from antiquity, the Apache ritual and fifth century B.C.E. theatre can be seen simultaneously as dramatic and sacred forms of equal importance with their own parallel history within the Western theatrical narrative. In conclusion the study offers an alternative historiography of both cultures through their performances».